

Heemschut

70 jaar jong (1911-1981)

Jaargang 58, no. 2
februari 1981

Tijdschrift van de
Bond Heemschut
opgericht in 1911
Beschermvrouwe:
H.M. Koningin Beatrix

Uit de inhoud:

- 24 Reddingsactie Nesser Urbanus
in Amstelland vergt 1,7
miljoen
- 26 Goed opleiden is geld besparen
- 27 Heemschut 70 jaar jong
- 28 Monumentenzorg in Limburg
- 34 Heemschut in actie
- 38 Ton Kootpenning voor J. E.
van der Wielen
- 39 Uit het Korenmetershuis
- 40 Huize Ruurlo wordt
gemeentehuis

Foto omslag:

Het Korenmetershuisje te
Amsterdam, zetel van de Bond.

Redactie:

J. Th. Balk, eindredacteur
J. H. Bierenbroodspot-Rudolph
J. Roelfs Sr.

redactiesecretaris:

P. A. Hengeveld-Brand

Vaste medewerkers:

A. J. Bartelds-Boshuizen,
Ter Apel (Noord Nederland)
D. van der Meulen, Assen
(Oost Nederland)
R. Lureman, Doetinchem
(Oost Nederland)
W. J. Pantus, Nijmegen
(Zuid Nederland)
G. Le Belle, Schoorl
(Noord West Nederland)
J. E. van der Wielen, 's-Gravenhage
(Zuid West Nederland)

**Correspondentie voor de redactie
aan:**

Secretariaat Bond Heemschut,
Nieuwezijds Kolk 28,
1012 PV Amsterdam
tel. 020 - 22 52 92
of 020-240994 (ledenadministratie)

**Correspondentie voor
advertenties:**

Koggeschip Periodieken B.V.
Postbus 1198, 1000 BD Amsterdam
tel. 020 - 22 97 21

Monumentenbeleid op expositie onzorgvuldig doorgelicht

De kring van belangstellenden voor monumenten is de laatste tijd snel groter geworden. Mede daardoor worden opnieuw vragen gesteld naar de zin, het hoe en het wat van monumentenzorg. Heftige discussies worden gevoerd, zoals die met betrekking tot de 'ideale' restauratieaanpak en tot de noodzaak monumentenzorg te integreren in de stadsvernieuwing en het gehele ruimtelijke orderingsbeleid. Een goed moment dus voor een expositie over monumentenzorg. De Stichting Wonen, die zich ten doel stelt 'bij een breed publiek belangstelling te wekken voor de vormgeving, het gebruik en beheer van de gebouwde omgeving en een beleid ten aanzien van die omgeving waarbij kwaliteitsmaatstaven meespelen' heeft zo'n tentoonstelling georganiseerd. *In het kader daarvan hebben medewerkers van de Stichting het monumentenbeleid kritisch doorgelicht*, lezen wij in de aankondiging voor deze expositie. Gezegd moet worden dat zo ongeveer alles waar monumentenzorg maar betrekking op kan hebben, wordt gepresenteerd en dat bovendien op aantrekkelijke wijze.

Zo is er een boeiende diapresentatie te zien en te beluisteren waarin de stedsbouwkundige M. de Boer, de landschapsarchitect H. de Boer en de architectuurhistoricus G. Bekaert op duidelijke en samenhangende wijze hun kritiek op de huns inziens weinig geïntegreerde manier waarop tot dusver een beschermingsbeleid wordt gevoerd naar voren brengen.

Hoe interessant hun overwegingen op zich ook zijn, zij komen tot een aantal stellingen, waaraan we in de praktijk weinig hebben. Zoals die van stedsbouwkundige N. de Boer: 'Monumentenzorg zou overbodig zijn als er voldoende cultureel besef zou bestaan'. Een waarheid als een koe, maar wat moeten we ermee als we het monumentenbeleid willen beoordelen en liever nog verbeteren in een maatschappij die dat besef (nog) niet voldoende heeft.

Monumentenzorg en restauratie brengen überhaupt geen oplossing volgens de Boer, want de sfeer van het verleden kan noch bewaard noch gereproduceerd worden. Absoluut gesproken is dit juist, maar het feit dat door monumentenzorg datgene wordt bewaard waarvoor veel belang-

stelling en liefde wordt opgebracht is toch voldoende reden deze vorm van behoud maatschappelijk gesproken zinvol te achten. Men wil graag in (al of niet aangepaste en opgeknapt) monumenten wonen en werken en gerestaureerde gebouwen worden in het algemeen als waardevolle elementen in hun omgeving ervaren. Er is wel eens - terecht - gesteld dat monumentenzorg één van de actiefste overheidsbemoedeningen is op het gebied van Openbaar Kunstbezit. In het diaprogramma verdedigt de landschapsarchitect H. de Boer als belangrijkste stelling dat *alleen een samenhangend beleid ten aanzien van het landschap zin heeft, want een landschap valt niet in stukjes te bewaren omdat dit een veranderend samenhangend geheel is*. Dat daaruit volgt, dat we daarom geen waardevolle stukjes en stukken uit dat geheel voor (verdere) aantasting mogen behouden is een conclusie die wij niet delen.

De architectuurhistoricus Bekaert ten slotte benadrukt *de ongewenste elitaire achtergrond van de monumentenzorg, die altijd slechts ten doel gehad zou hebben de historische betekenis van een gebouw te bevrozen. Dergelijk behoud zou zinloos zijn, omdat het doel had moeten zijn het geven van een betere woonomgeving aan de bevolking*. Dat het bereiken van het ene doel vaak het andere dient, zal deze criticus echter moeten toegeven.

GELOOF IN EIGENTIJDSE ARCHITECTUUR

Met dit commentaar op bovengenoemde uitspraken wordt vanzelfsprekend geen recht gedaan aan het verband waarin deze zijn gedaan. De geïnteresseerde moet dan ook zeker kennis nemen van het speciale monumentnummer dat op de tentoonstelling verkrijgbaar is van het tijdschrift Wonen/TABK, waarin deze uitspraken in hun context zijn terug te vinden ten naast andere informatieve artikelen. Eén van de uitgangspunten van de artikelen in dit nummer is in het algemeen *een onvoorwaardelijk geloof in de scheppingskracht van eigentijdse architecten en andere vormgevers* en ook daardoor wordt 'de' monumentenzorger ervan verdacht, met nostalgie als drijfveer, slechts oog voor herstel van 'oude glorie' te hebben. De laatste zal echter terecht kunnen tegenwerpen dat veel van

22 de gebouwen die vervangen zijn eigenlijk onvervangbaar bleken door het gebrek aan kwaliteit van het nieuwe. We moeten ons overigens realiseren dat, zelfs als we de toekomstige 'jonge' monumenten erbij tellen, het monumentenbestand maar een klein percentage van de totale gebouwde omgeving uitmaakt. Er moeten nog zoveel gaten gevuld en versleten gebouwen vervangen worden, dat er vanzelf al meer eigentijdse stadsbeelden zullen ontstaan.

MONUMENTENZORG ELITAIR

Zowel uit de inhoud van genoemd tijdschrift als uit de aanpak van de tentoonstelling blijkt dat *de elitaire achtergrond die de monumentenzorg ongetwijfeld heeft, haar eenvoudige niet wordt vergeven en dat men bij 'monumentenmentaliteit' niet iets positiefs moet denken. Het heeft allemaal iets exclusiefs*, staat er verwijtend in de aankondiging voor de tentoonstelling. Terecht vroeg de heer Jessurun, hoofd-directeur van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, die de tentoonstelling opende, zich af of exclusiviteit per definitie onmaatschappelijk is. Deze stelde voorts, dat als men aan de cultuur alle exclusieve elementen zou ontnemen, men wel eens het kind met het badwater zou kunnen weggooien. De heer Jessurun maakt in zijn toespraak zelf niet de fout die naar zijn mening velen die actief zijn op het terrein van de monumentenzorg maken en waarvan de Stichting Wonen zich ook niet voldoende losmaakt, nl.: een te emotionele sfeer.

HINKEN OP TWEE GEDACHTEN

In de wijze waarop het materiaal is tentoongesteld is die te emotionele sfeer te proeven. Het is het resultaat van het hinken op twee gedachten, nl. zowel het willen van informatie over monumenten en monumentenzorg als het willen uitoefenen van kritiek op het gevoerde beleid. Het brede publiek, de doelgroep van de stichting, zou daardoor wel eens met meer vragen naar huis kunnen gaan dan waarmee het kwam.

Door middel van een reeks panelen met foto's met wat verklarende tekst wordt het brede terrein van 'de' monumentenzorg gepresenteerd. Het moet echter een fictie geacht worden dat met zo'n paar

woorden de verschillende aspecten werkelijk belicht kunnen worden.

Zó heeft een paneel als onderwerp de regelmatige toevoegingen aan de monumentenlijst, maar krijgt de titel *'wat er niet op kwam'*. een voorbeeld is dan het bekende Amsterdamse 'Paradiso', van oorsprong een kerkgebouw uit het eind van de vorige eeuw. Op het paneel getiteld *'wat er niet op kwam'* wordt dan de Van Nelle-fabriek in Rotterdam getoond van rondom 1930. Er wordt echter geen verband gelegd met het feit dat dit gebouw in tegenstelling tot 'Paradiso' pas kort geleden de wettelijke 50-jaar leeftijdsgrens passeerde. Ook de informatie dat 'Paradiso' tot een categorie gebouwen behoort waaromtrent het onderzoek

in een veel verder stadium verkeert dan dat van de zeer jonge monumenten wordt ons onthouden. De opmerking dat *het onderzoek met betrekking tot de 'jonge' monumenten veel te lang duurt*, is misschien wel juist, maar het feit dat een meer productieve aanpak in het kader van de decentralisatie wordt opgezet, had best vermeld mogen worden. Hoe illustratief het ook is om een paneel als *'wat er af ging'* op te nemen, een tekst die suggereert dat *monumentenzorg zich zo maar neerlegt bij deze 'slachtoffers van speculatie'* is veel te simplistisch.

Voor het gekozen voorbeeld Huize Kareol te Aerdenhout, hebben de 'elitaire monumentenzorgers' zich weliswaar tevergeefs, bijzonder ingespannen.

'Wat er niet op kwam' was het voormalige gebouw van de Koninklijke Hollandse Lloyd, laatstelijk Blom & van der Aa, gebouwd rondom 1920 aan het Amsterdamsche Open Havenfront. Monumentenzorg is hier echter niet in gebreke gebleven zoals gesuggereerd wordt, omdat dit weliswaar goede gebouwen zijn waarde vooral ontleent aan de betekenis voor het stadsbeeld en niet de kwaliteit bezit om op de rijkslijst te worden opgenomen.

In dit verband had gewezen kunnen worden op de mogelijkheid die gemeenten hebben om met behulp van een eigen monumentenverordening monumentenzorg in het ruimtelijke ordeningsbeleid te integreren. In gemeentelijke verordeningen hoeft overigens de 50-jaargrens niet te worden aangehouden en dus kan men op gemeentelijk niveau slagvaardiger zijn wat betreft een beschermingsbeleid van de heel jonge bouwkunst. Dergelijke overwegingen hadden inhoudelijk een veel beter kritisch commentaar kunnen zijn dan de kreet 'wat er nog niet op mag'.

En wat moeten we met een opmerking als die ten aanzien van de gelukkig zo juist van kracht geworden onderhoudssubsidieregeling voor gebouwen als kerken en kastelen, nl. *dat monumentenzorg evenwel geen inzicht in de boeken van de eigenaars verlangt?* Iedereen weet toch dat het onderhoud van deze grote monumenten door geen mens, stichting of kerkbestuur meer op te brengen is.

Dit waren slechts kanttekeningen bij de paar panelen van de tentoonstelling. Misschien is de enige juiste conclusie dat het niet mogelijk is om op zo'n manier een onderwerp waarbij zoveel wetten en waarden, gewoonten en gevoelens in het geding zijn bevredigend gestalte te geven.

NIET KRITISCH DOORGELICHT

Toch is het teleurstellend, dat ondanks de pretentie dat monumentenzorg kritisch is doorgelicht, men zich nauwelijks verdiept heeft in de organisatie van die monumentenzorg, noch in de praktische wijze van werken op de verschillende beleidsterreinen.

De indruk wordt gewekt dat er één almachtige, dirigistische instantie is die

achterhaalde, elitaire beginselen decreteert. Monumentenzorg is echter een lapendeeken van de activiteiten van liefhebbers van historie, wetenschappers, allerlei restaurerende instellingen, particuliere monumentenbezitters en de verschillende overheidsdiensten. Deze laatste hebben de moeilijke taak de vele particuliere initiatieven te leiden en te begeleiden, terwijl ze voor de steeds toenemende taken het apparaat missen.

Het feit dat men zich binnen de monumentenzorg al jaren bezint over het functioneren, had de samenstellers van de expositie bekend moeten zijn.

Zo wordt thans een gedecentraliseerde opzet uitgewerkt voor een herindeling van taken, bevoegdheden en middelen, die zowel de betrokkenheid van het publiek met het monumentengebeuren moet vergroten als een aantal praktische voordelen zal opleveren.

Vorig jaar september kwam een advies van de monumentenraad aan de Staatssecretaris als discussiestuk naar buiten. Daarin wordt ondermeer een aanpak van restaureren voorgesteld, waarin de critici zich wel eens beter zouden kunnen vinden dan zij dachten. Ook in de jaarverslagen van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg zijn de heroverwegingen ten aanzien van de verschillende beleidsterreinen te vinden.

Nogmaals, daarmee wil niet gezegd worden dat verschillende punten van kritiek niet terecht zouden zijn en dat de monumentenwereld zich dergelijke signalen niet ter harte zou moeten nemen. Wel, dat als de tentoonstelling wat meer gericht was geweest op objectieve voorlichting en constructief nadenken over oplossingen voor problemen en wat minder op het leveren van kritiek, er meer zou zijn bijgedragen aan het uiteindelijke doel, het ontwikkelen van meer cultureel bewustzijn. Dat hebben we immers nodig als we willen dat behoud en onderhoud van het waardevolle in onze omgeving voor iedereen meer vanzelfsprekende zaken worden.

Toch raden wij u aan de boeiende expositie te gaan zien, het speciale monumentnummer van de Stichting te kopen en het met aandacht te lezen.

Jenny Bierenbroodspot

De redactie verwacht, dat met deze nieuwe rubriek de levendigheid van ons blad zal worden verhoogd. Voorts, dat de plaatsingsmogelijkheid van vragen, meningen en commentaren tot meer reacties uit onze lezerskring zal leiden dan thans het geval is. Hoewel een reactie onzerzijds zich in eerste instantie tot een kort commentaar zal moeten beperken, zullen ingezonden stukken ons ook op het spoor kunnen brengen van wensen met betrekking tot de inhoud van ons blad in het algemeen.

Plaatsing betekent vanzelfsprekend niet zonder meer instemming met de inhoud van de inzendingen. Ook behoudt de redactie zich het recht voor brieven in te korten. Bij publicatie worden naam en woonplaats van de schrijvers/schrijfsters vermeld.

Waardevolle gebouwen

Van de Bond Heemschut ben ik pas een paar jaar lid, maar ik lees het tijdschrift met plezier, en soms nogal nauwkeurig. Het nieuwste nummer geeft me aanleiding twee opmerkingen te maken, namelijk een algemene, en een die betrekking heeft op uw artikel.

Wat mij de laatste jaren telkens treft, is de waarde die men tegenwoordig blijkt te hechten aan gebouwen die ik in mijn studententijd - begonnen in 1925 te Utrecht - monsterlijk vond. Op pagina 213 b.v. de kerk op de Maliebaan (hoek Burg. Reigerstraat?) te Utrecht en op pagina 215 de Kraamvrouwenkliniek te Amsterdam. Ik moet toegeven dat deze gebouwen typisch zijn voor hun tijd, maar dat zal men later ook kunnen zeggen van de ministeriegebouwen voor Binnenlandse Zaken en voor Justitie in het zg. Forumgebied in Den Haag. Zoals er nu lelijke en mooie gebouwen gezet worden (een voorbeeld van het laatste is het CBS kantoor te Voorburg). Zo werden er in de 19de eeuw eveneens meer, en minder waardevolle exemplaren gebouwd. Voorbeelden van goede zijn m.i. administratieve gebouwen van de NS te Utrecht.

Ik ben bang dat men zich op het ogenblik te weinig beperkingen oplegt in het (geld-verslindende) behouden van oude bouwsels. Dit kan namelijk een verkeerd gebruik van (nu schaarse) middelen betekenen. Men zal in de toekomst veel meer